

Karolina Babuchowska, Wiesława Lizińska

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

**WYKORZYSTANIE ŚRODKÓW W RAMACH SPO
„RESTRUKTURYZACJA I MODERNIZACJA
SEKTORA ŻYWNOŚCIOWEGO
I ROZWÓJ OBSZARÓW WIEJSKICH”
W REGIONIE WARMII I MAZUR**

1. Wstęp

Sektor rolny ma w Polsce większe znaczenie społeczno-gospodarcze niż w pozostałych krajach UE, choć jego udział w wytworzonym PKB wykazuje tendencję spadkową. Najważniejsze problemy rozwoju rolnictwa to: siła robocza (niski poziom wykształcenia), struktura gospodarstw rolnych (dominują małe gospodarstwa i niski stopień specjalizacji), rozdrobnienie struktury produkcji rolniczej, niedobór kapitału, niedostosowanie do wymagań UE oraz ograniczenia produkcji rolnej wynikające z warunków naturalnych oraz zagrożenia dla środowiska naturalnego [Kisiel, Babuchowska 2005, s. 144; Kisiel, Lizińska 2002, s. 93]. W okresie przedakcesyjnym wprowadzano programy pilotażowe ukierunkowane na odnowę wsi. Nie mogło to zastąpić restrukturyzacji i modernizacji rolnictwa, ale pomagało w uaktywnieniu samych mieszkańców [Lizińska, Szczebiot-Knoblach 2005, s. 535; Zegar 2005, s. 195].

Potencjałem polskiej wsi są zasoby wytwórcze i stan środowiska naturalnego (związany z niską intensywnością produkcji), względnie korzystna struktura wieku ludności oraz zachowane tradycyjne metody produkcji i różnorodność struktur rolniczych i wiejskich. Z uwagi na wymieniony potencjał, a z drugiej strony realne zagrożenia, opracowano linię rozwoju polskiego rolnictwa i obszarów wiejskich w ramach poszczególnych działań Sektorowego programu operacyjnego SPO. Przeznaczono na ten cel płatności z Sekcji Orientacji EAGGF, dostępne w ramach sektorowego programu operacyjnego zwanego w skrócie „SPO rolnym”, które uruchomiono 16 sierpnia 2004 roku. Łączny budżet na lata 2004-2006 wynosi 1784,15 mln euro [Pawlonka, Trojanowska 2005, s. 72].

2. Cel pracy i metody badań

Celem podjętych w pracy analiz było przedstawienie możliwości uzyskania wsparcia dla rolnictwa i obszarów wiejskich w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego i rozwój obszarów wiejskich”. Scharakteryzowano cele poszczególnych działań, skalę przyznanych limitów w skali kraju oraz dla woj. warmińsko-mazurskiego. Ze względu na poszczególne terminy składania wniosków o środki możliwa była również próba oceny poziomu ich wykorzystania w województwie i w kraju. W opracowaniu wykorzystano dane dotyczące stanu realizacji (na 10.11.2005) działań w ramach SPO „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego i rozwój obszarów wiejskich”, uzyskane z Warmińsko-Mazurskiego Oddziału Regionalnego Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.

3. Uzyskane wyniki badawcze

Cele Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich”

Program ten pod wieloma względami jest kontynuacją programu SAPARD. Inne są natomiast wymagania instytucjonalne. Nie ma warunku akredytacji agencji płatniczej. Bezpośrednio do rolników skierowane są 4 działania, do przedsiębiorców skierowane jest działanie 1.5, natomiast do nadleśnictw Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe – działanie 2.1. Podstawą prawną jest rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 3 września 2004 r. w sprawie przyjęcia Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006” [DzU 2004 nr 197, poz. 2032].

Działanie 1.1. Inwestycje w gospodarstwach rolnych. Celem tego działania jest zapewnienie rolnikom lepszego dostępu do kapitału inwestycyjnego. Dzięki współfinansowaniu publicznemu możliwe jest lepsze wyposażenie gospodarstw, poprawa warunków pracy, dostosowanie do wymagań unijnych w zakresie bezpieczeństwa i higieny żywności, dobrostanu zwierząt oraz ochrony środowiska, a także dostosowanie produkcji do wymagań rynkowych. Pomoc finansowa jest udzielana w formie zwrotu kosztów kwalifikowanych poniesionych na budowę lub remont budynków gospodarczych, zakup lub instalację maszyn, urządzeń i narzędzi do produkcji rolnej, zakup gruntów rolnych i budynków przeznaczonych do produkcji rolnej, zakup zwierząt hodowlanych, inwestycje służące ochronie środowiska, poprawie warunków dobrostanu zwierząt i podniesieniu standardów higienicznych produkcji rolnej.

Beneficjent łącznie może uzyskać 160 000 zł pomocy finansowej, której poziom jest zróżnicowany. Wynosi on maksymalnie 50% kosztów kwalifikowanych, a jeśli o środki ubiegają się młodzi rolnicy, poziom wsparcia zostaje podwyższony do 55% kosztów kwalifikowanych. Gdy gospodarstwo położone jest na terenach o

niekorzystnych warunkach gospodarowania, wsparcie kształtuje się na poziomie maksymalnie 60%, z wyjątkiem młodych rolników, którzy mogą wówczas uzyskać dofinansowanie nawet w wysokości 65% kosztów kwalifikowanych. Z uwagi na słabe wyposażenie produkcyjne gospodarstw rolnych, spowodowane głównie brakiem kapitału, niezbędne jest wsparcie finansowe, jakie może zapewnić pomoc uzyskana w ramach tego działania. Od tego elementu zależy stabilność społeczno-ekonomiczna wsi. Pomoc ta dotyczy zwłaszcza dostosowania warunków produkcji rolnej do standardów UE, stymulowania poprawy jakości produktów rolnych, wprowadzenia nowych technologii oraz kształtowania procesów produkcyjnych w zgodzie z wymaganiami ochrony środowiska. Limit środków przyznanych na działanie wynosi 2386,75 mln zł dla całego kraju (tab. 1).

W województwie warmińsko-mazurskim wnioski były przyjmowane do 18 kwietnia 2005 r., a poziom wykorzystania przyznanego limitu w podpisanych umowach wyniósł ok. 47% i był o ok. 10% wyższy niż średnio w kraju.

Działanie 1.2. Ułatwianie startu młodym rolnikom. Celem działania jest ułatwienie założenia lub przejęcia gospodarstwa przez młodego rolnika (do 40. roku życia), a także wsparcie modernizacji zakładanych lub przejętych gospodarstw. Limit środków przyznanych na działanie wynosi 709,07 mln zł dla całego kraju, a premia w wysokości 50 000 zł przyznawana jest beneficjentom spełniającym określone warunki.

Przejmowanie gospodarstw rolnych przez nowych właścicieli, osoby młodsze o właściwym przygotowaniu zawodowym, ma służyć pożądanym przekształceniom strukturalnym. Wsparcie przeznaczone jest zarówno na zakup środków trwałych, jak i środków obrotowych związanych z rozpoczęciem produkcji. Gwarancją właściwego wykorzystania otrzymanych pieniędzy mają być wymagania dotyczące wykształcenia i doświadczenia zawodowego. W województwie warmińsko-mazurskim wnioski przyjmowane były do 7 marca 2005 r., a działanie cieszyło się powodzeniem wśród beneficjentów, o czym świadczy wykorzystanie limitów w ramach podpisanych umów na poziomie prawie 99%.

Działanie 1.5. Poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych. Celem działania jest wsparcie projektów związanych z modernizacją zakładów przetwórstwa rolno-spożywczego, pakowania jaj, chłodnictwa mięsa oraz infrastruktury handlu hurtowego. Skutkiem podjętych inwestycji powinno być dostosowanie do warunków funkcjonowania na jednolitym rynku oraz poprawa konkurencyjności, uwarunkowana wzrostem jakości produkcji, jej skalą i profilem, obniżeniem kosztów oraz spełnieniem wymagań w zakresie norm higienicznych, weterynaryjnych, ochrony środowiska i dobrostanu zwierząt. Warunkiem otrzymania pomocy jest zdolność do realizacji planowanego przedsięwzięcia oraz dalszego prowadzenia rentownej działalności na rynku w danym sektorze, a także spełnianie minimalnych standardów higieniczno-sanitarnych, weterynaryjnych, ochrony środowiska i dobrostanu zwierząt.

Tabela 1. Stan realizacji działań w ramach SPO „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich” w woj. warmińsko-mazurskim na tle kraju (na 10.11.2005)

Zasięg	Limit środków (mln zł)	Wnioski złożone			Podpisane umowy		
		liczba	wnioskowana kwota (mln zł)	wykorzystanie limitu (%)	liczba	kwota umów (mln zł)	wykorzystanie limitu (%)
Działanie 1.1. Inwestycje w gospodarstwach rolnych							
Kraj	2 386,75	23 427	2 585,22	108,32	7 860	846,22	35,45
Woj. warmińsko-mazurskie	121,18	1101	167,99	138,63	360	56,61	46,72
Działanie 1.2. Ułatwianie startu młodym rolnikom							
Kraj	709,07	18 813	940,65	132,66	13 425	671,25	94,67
Woj. warmińsko-mazurskie	35,22	969	48,45	137,56	696	34,80	98,81
Działanie 1.5. Poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych							
Kraj	1 838,11	1 639	2 902,08	157,88	422	826,09	44,94
Woj. warmińsko-mazurskie	*	98	217,04	–	42	118,11	–
Działanie 2.1. Przywracanie potencjału produkcji leśnej...							
Kraj	50,33	57	82,35	163,30	23	32,48	64,52
Woj. warmińsko-mazurskie	*	53	74,71	–	27	44,64	–
Działanie 2.4. Różnicowanie działalności rolniczej i zbliżonej do rolnictwa w celu zapewnienia różnorodności działań lub alternatywnych źródeł dochodów							
Kraj	420,92	4 285	316,16	75,11	1251	89,52	21,27
Woj. warmińsko-mazurskie	12,26	222	17,78	145,02	63	4,58	37,36
Działanie 2.6. Rozwój i ulepszanie infrastruktury technicznej związanej z rolnictwem							
Kraj	160,27	2 822	159,33	99,41	1072	49,25	30,73
Woj. warmińsko-mazurskie	8,16	114	13,04	159,80	33	1,92	23,53

* nie ma koperty regionalnej.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Warmińsko-Mazurskiego OR ARiMR.

Limit środków przyznanych na działanie wynosi 1838,11 mln zł dla całego kraju. Dofinansowanie może wynieść do 50% łącznych kosztów kwalifikowanych, ale nie więcej niż 20 mln zł na jeden podmiot w okresie trwania Programu i nie mniej niż 100 tys. zł na jeden projekt. W województwie warmińsko-mazurskim do 14 października 2005 r. wpłynęły 42 wnioski.

Działanie 2.1. Przywracanie potencjału produkcji leśnej zniszczonego naturalną katastrofą lub pożarem oraz wprowadzenie odpowiednich instrumentów zapobiegawczych. Działanie ukierunkowane jest na przywrócenie potencjału produkcji leśnej na terenach leśnych uszkodzonych w wyniku klęsk żywiołowych lub pożarów. Dofinansowane mogły być projekty związane z odbudową funkcji gospodar-

czych, ekologicznych i społecznych lasów oraz odpowiednich instrumentów zapobiegających powstawaniu szkód w przyszłości.

Działanie jest realizowane na obszarach zniszczonych huraganem, który miał miejsce 4 lipca 2002 r., a w przypadku wystąpienia w okresie realizacji programu klęsk żywiołowych – także na innych obszarach kraju. Limit środków przyznanych na działanie wynosi 50,33 mln zł dla całego kraju. Pomoc jest udzielana w formie zwrotu 100% kosztów kwalifikowanych. W ramach tego działania nie została wydzielona pula środków dla poszczególnych województw i obowiązywał wspólny limit dla całego kraju. Wnioski w woj. warmińsko-mazurskim były przyjmowane do 13 października 2005 roku. Według stanu na 10 listopada 2005 r. liczba złożonych wniosków wynosiła 27.

Działanie 2.4. Różnicowanie działalności rolniczej i zbliżonej do rolnictwa w celu zapewnienia różnorodności działań lub alternatywnych źródeł dochodów. Celem działania jest stworzenie warunków do rozwoju wielofunkcyjnych i trwałych ekonomicznie gospodarstw rolnych. Wsparcie mogą uzyskać projekty związane z realizacją inwestycji służących podjęciu dodatkowej działalności, zbliżonej do rolnictwa, przez rolników i domowników oraz przez osoby prawne. Działanie nastawione jest m.in. na wspieranie agroturystyki, usług związanych z turystyką i wypoczynkiem, na rzecz rolnictwa, gospodarki leśnej i mieszkańców obszarów wiejskich, przetwórstwa i sprzedaży bezpośredniej produktów rolnych na małą skalę oraz rzemiosła i rękodzielnictwa.

Maksymalnie można uzyskać pomoc w wysokości 50% kosztów kwalifikowanych projektu. Limit środków przyznanych na działanie wynosi 420,92 mln zł dla całego kraju. Działanie skierowane jest do gospodarstw rolnych o niewielkiej skali produkcji rolnej i dużych zasobach siły roboczej. Wnioski w woj. warmińsko-mazurskim były przyjmowane do 15 czerwca 2005 roku. Limit dla całego kraju nie został jeszcze wykorzystany i niektóre oddziały regionalne mogły jeszcze przyjmować wnioski w czasie, gdy w woj. warmińsko-mazurskim już od pół roku było to niemożliwe. Jednak poziom wykorzystanych limitów, w ramach już umów podpisanych do d. 10.11.2005, był o ok. 16% wyższy w regionie niż w kraju.

Działanie 2.6. Rozwój i ulepszanie infrastruktury technicznej związanej z rolnictwem. Działanie jest ukierunkowane na ułatwienie dostępu rolników do infrastruktury technicznej. Pomoc mogą uzyskać małe projekty, dzięki którym nastąpi poprawa organizacji produkcji rolnej, wzrost dochodu rolniczego, poprawa warunków sanitarno-higienicznych oraz środowiska naturalnego. Projekty realizowane indywidualne powinny uzupełniać te, które są realizowane na dużą skalę przez samorządy. Nie mogą jednak obejmować infrastruktury produkcyjnej gospodarstw rolnych, lecz np. budowę lub modernizację dróg wewnętrznych, nie należących do żadnej kategorii dróg publicznych, urządzeń zaopatrzenia w wodę, urządzeń do odprowadzania i oczyszczania ścieków oraz urządzeń służących pozyskiwaniu biogazu, sieci i urządzeń zaopatrzenia w energię, włączając w to urządzenia wykorzystujące energię biomasy.

Limit przyznanych środków na działanie wynosi 160,27 mln zł dla całego kraju. Został on przeznaczony na stymulowanie rozwoju obszarów wiejskich, który jest uzależniony od rozwoju infrastruktury technicznej. Wnioski w woj. warmińsko-mazurskim były przyjmowane do 9 czerwca 2005 roku. W innych województwach można było je jeszcze składać, o czym świadczy niewykorzystany w pełni limit krajowy. W tym przypadku w regionie złożono 33 wnioski, a poziom wykorzystania limitu wyniósł ok. 24%.

4. Podsumowanie

Na podstawie zaprezentowanych danych można stwierdzić, że skala środków napływających w ramach programów pomocowych do polskiej wsi jest bardzo duża, ale przyznawane limity nie są w pełni wykorzystywane. Najwyższym poziomem ich wykorzystania do 10 listopada 2005 r., zarówno w woj. warmińsko-mazurskim (98,81%), jak i w kraju (94,67%), charakteryzowało się działanie dotyczące ułatwiania startu młodym rolnikom.

Ze względu na terminy składanych wniosków (październik 2005) trudno jest w pełni oceniać wykorzystanie środków w ramach działań 1.5 i 2.1. Do celu zwiększenia atrakcyjności obszarów wiejskich, a także lokalizowania na nich inwestycji małych przedsiębiorstw miejscowych i zewnętrznych, miało służyć działanie 2.6. Poprawa stanu wyposażenia wsi w nowoczesną infrastrukturę techniczną (zwłaszcza w urządzenia wodno-kanalizacyjne) ma szczególne znaczenie dla środowiska i jest podstawowym wymaganiem cywilizacyjnym. Z tego względu w skali kraju wpłynęły 2822 wnioski, ale umowy podpisano tylko z 1072 wnioskodawcami. Poziom wykorzystania w regionie środków w ramach tego działania wyniósł 23,53%.

Obecnie, w Ministerstwie Rolnictwa i Rozwoju Wsi prowadzone są prace równoległe do prac Komisji Europejskiej i Rady UE, nad przygotowaniem programu operacyjnego „Rozwój obszarów wiejskich na lata 2007-2013”. W porównaniu do obecnie prowadzonej, nowa polityka rozwoju obszarów wiejskich kładzie większy nacisk na zagadnienia związane z innowacyjnością w rolnictwie, zrównoważonym rozwojem obszarów wiejskich oraz potrzebami modernizacyjnymi w sektorze rolnym i leśnym.

Literatura

- Kisiel R., Babuchowska K., *Wpływ płatności bezpośrednich na funkcjonowanie gospodarstw rolnych w Polsce*, [w:] *Problemy rolnictwa światowego*, red. H. Manteuffel-Schoege, SGGW, Warszawa 2005.
- Kisiel R., Lizińska W., *Agricultural Transformations and Competitiveness of Polish Agriculture in the Context of European Integration*, [w:] *Agricultural Enterprises in Transition. Parallels and Divergences in Eastern Germany, Poland and Hungary*, Institute of Agricultural Development in

Central and Eastern Europe (IAMO), Halle, Institute of Agricultural Economics & Regional Planning (IAA), Martin-Luther-University, Halle-Wittenberg 2002.

Lizińska W., Szczebiot-Knoblach L., *Program SAPARD i jego znaczenie dla rozwoju obszarów wiejskich w woj. warmińsko-mazurskim*, [w:] *Czynniki rozwoju regionalnego Polski Północno-Wschodniej*, t. 2, red. B. Plawgo, WSAP, Białystok 2005.

Pawlonka M., Trojanowska M., *Wspólna polityka rolna: wykorzystanie środków pomocowych Unii Europejskiej*, Wydawnictwo REA, Warszawa 2005.

Zegar J.S., *Integracja europejska a dochody rolników; dylematy wyboru*, [w:] *Problemy rolnictwa światowego*, red. H. Manteuffel-Schoege, SGGW, Warszawa 2005.

USING OF RESOURCE IN SPO “RESTRUCTURING AND MODERNIZATION OF FOOD SECTOR AND DEVELOPMENT OF RURAL AREAS” IN WARMIA AND MAZURY REGION

Summary

Agriculture in Poland plays a special role. There are many problems which need specific tools for their limitation. The restructuring gives such possibilities program connected with and modernization of food sector and development of rural areas. The goal of the paper is to point out conditions of support in this programme and the level of its using in the country and in Warmia and Mazury region. The scale of means coming into food sector and rural areas is large, although means are not using in full. The highest level of using these limits, both in the region (98,81%) and in the country (94,67%), was characteristic of an action concerning an easy start for young farmers.